

Հակոբ Պարոնյան

Խիկար

Քանի մը տրամ ալ բանաստեղծութիւն

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐԱՄ ԱԼ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային հողմերը մարդուս քթին ձեւը կը փոխե՞ն, պարզ քթի մը արծուի քթի ձեւ կու տա՞ն, մէկ խօսքով, հարաւային կողմերը բանաստեղծ կ'ընե՞ն մարդս:

Աւաղիկ հարցում մ'որուն, գիտենք, ժխտական պատասխան պիտի տան բանաստեղծք. ճշմարտութիւնն այս է սակայն, թէ բանաստեղծութեան պէս բան մը կը նշմարեմ իմ վրայ վերջին երկու ամիսներուս մէջ, ուր հարաւային հողմ կը փշէ շարունակ, ո՞ր կողմ ալ դառնաս... կարծես հիսախն ալ հարաւէն կը փշէ:

Արդեօք բանաստեղծութեան հուրն սրտիս մէջ մոխիրի տակ ծածկուած էր ու Նոտոս ուժգին փշելով արծարծե՞ց զայն:

Տեսարաններ, որք քնաւ հրապոյր չունեին երբեմն ինձի համար՝ կը հրապուրեն զիս այսօր, կը գրաւեն միտքս եւ կը յափշտակեն, եթէ չեմ սխալիր, հոգիս: Ի՞նչ փոփոխութիւն է այս: Քառասուն եւ չորս շնիկ աստղ տեսած կարասը դէպի Պառնա՞ս գլտորի:

Կը սիրեի ծովն, բայց երբեք անոր եզերաց վրայ ժամերով կայնած չէի, որպէս ամսոյս 12-ին:

Արձանացեալ ծովը կը դիտէի եւ կը բանաստեղծէի:

Կորուսած էր իր գեղն, փայլն ու ժպիտն: (Այսինքն ոչ լուսին կար, ոչ աստղ): Կը տապլտկէր անկողնոյն մէջ, որուն վերենը սեւ քող մը ձգուած էր: (Սեպէ թէ ծովը քարեօլայի վրայ պառկեցուցած եմ եւ քարեօլայի վրան ալ սեւ խումաշ մը ձգած եմ հասկցնելու համար, թէ գիշեր էր. տապլտկիլն ալ ալեկոծութեան տեղ դրած եմ): Իւր կուրծքը կ'ելնէր, կ'իշնէր նման հիւծեալ հիւանդի մորուն շունչն մօս է սպառելու: (Ելանեն լեառնանան եւ իշանեն դաշտանանի մէկ տեսակն է): Խորին հառաշանքներ, ողբոց աղաղակներ կ'արձակէր իր սրտէն եւ մահիճէն դուրս նետուելու կ'աշխատէր ասդին անդին զարնուելով. (Որպէս թէ հիւանդի մը պէս կ'ողբար յուսահատ եւ կ'ուզէր քարեօլայէն վար իշնալ): Դառն արտօսր կը հեղուր եւ այդ արտասուրն իսկ էր, որ տող-տող շարուած կու գար անկողնոյն եզերքն ողողելու: (Ալիքն արցունքի եւ անոր շարքը տողի նմանցուցած եմ):

Կը համրէի այդ տողերն եւ կը հարցնէի ես ինձի. ո՞չ ապաքէն թշուառաց եւ ողբոց արտասուաց հեղեղները ծով կը թափին: (Երբ տեսայ, որ արցունքը շատկեկ եկաւ եւ անբնական եղաւ, որբերն եւ թշուառները մէջ խառնեցի): Այդ արտասուրքն չորս հարիւր տող համրեցի, կարդացի, տխրեցայ ու մեկնեցայ: (Ըսել ուզած եմ թէ ժամերով սպասեցի հոն, թէ ծովը բանաստեղծն էր եւ թէ անոր տխուր տողերը կարդացած էի):

Բարեբախտաբար ունէ տպաւրութիւն շատ չապրիր իմ վրայ, շուտ մը կը մեռնի: Հազիւ հեռացայ ծովէն, ա՛խ, ըրի, եթէ քիչ մը կարմիր ներկ գտնուէր քովս՝ անմիջապէս կարմիր կը ներկէի ծովն եւ երկուրի բաժնելով զայն Քուզկունձուր կ'անցնէի եւ հոն կանգնելով կը պոռայի. Anch io son... Mose, բայց ո՞ւր գտնել այդ «երանգն առաքինութեան»:

Ինչի՞ վերընծայել եթէ ոչ հարաւային հողմերուն ծովէն ընդունած տխուր տպաւրութիւնս: Ուրիշ անգամներ ալ կը տեսնէի ծովն յուզեալ եւ կը հարցնէի անոր.

Ինչո՞ւ կը կոծիս, օ՛ ծով, բժիշկները սխալ դե՞ղ մը տուին, կամ փոխանակագիրնե՞րդ չընդունուեցան, կամ գաւառներէն ազգային տուրք չե՞ս կրնար հաւաքել, կամ պարահանդէսի համար տասը տոմսա՞կ տուին քեզի, կամ տղադ դրա՞մ չունի եւ կարգուի՞լ կ'ուզէ, կամ տան ծախուցդ չե՞ս կրնար յաղթել, կամ աժան լասքիր մասիր եւ երկու օրուան մէջ պատուեցա՞ւ, կամ աւրուած

մեճիտիկ՝ մը քշեցին քեզի, ի՞նչ ունիս:

Բայց այս անգամ, որպէս տեսաք, այսպէս չեղաւ: Ըսի թէ ծովը կու լար, կ'ողբար: Ծովը կու լա՞յ, կ'ողբա՞յ... խենթութիւն չէ՞ աս: Կատարեալ խենթութիւն է եւ ճիշտ անոր համար է, որ բանաստեղծութիւն է, միայն թէ յանգաւոր խենթութիւն չէ: Հարակի բանաստեղծէ մ'ալ յանգ ուզելն ինձ խստապահանջութիւն կը թուի քիչ մը: Յանգերու համար դիմեցէք երիտասարդ բանաստեղծ Փանոսեանին, որ այդ մասին ամէնէն հարուստն է եւ որ ամենայն իրաւամբ կրնանք ըսել, թէ յանգի հանք կը բանեցնէ այնքան յաջողակութեամբ, մանաւանդ իւր ֆրանսերէն քերթուածներու մէջ: Առաջին կարգի հանք հանքածուխի մոր կաթիլ մը կայծով կ'արծարծի եւ կրակ կը կտրի:

Կաթիլ մը կա՛յծ: Այո՛, կաթիլ մը կայծ: Եթէ պնդես կայծ մը կաթիլ ալ կրնամ ըսել: Եթէ քիչ մ'ալ պնդես՝ կաթիլ մը կրակ ալ ըսելու չեմ վախնար. բանաստեղծներն մենաշնորհումներ ունին, որոց շնորհի ազատ են կարծր մարմինները հեղուկի վերածել եւ հեղուկ մարմինները կարծրացնել: Զկարդացի՞ր Արեւելքի մէջ Ուխտաւորի նամակն, որ կ'ըսէր թէ «Կաթիլ մը խղճմտանք եթէ ունենանք՝ կարող ենք Եջմիածնայ խարխուլ շենքն ի հիմանց նորոգել»: Բանաստեղծ մ'ազատ է, երբ ներդաշնակութեան վրայ է խնդիրը մանաւանդ, խղճմտանքը սրուակի մէջ լեցնել եւ տրամաբանութիւնը գաւառով խմել: Նոյնպէս խղճահար մարդու մը համար կրնայ ըսել. «Ահա մարդ մոր սափոր մը լեցուն խղճմտանք ունի». ինչպէս նաեւ անխիղճ մարդու մը համար. «Ասոր խղճմտանքին մէջ ջուր խառնուած է»: Ներդաշնակութիւն կ'ուզէ նաեւ Սանդուխտի հեղինակն, որ յանձնաբարելով մեզ Լոյս եւ ստուերքի ընթերցումն՝ դժգոհութիւն կը յայտնէ միանգամայն այն քերթուածքներէն, որ արուեստակեալ են եւ այն քերթողներէն, որ օտարի փետուրներով կը զարդարուին: Շատ իրաւունք ունի Աճեմեանի դասընկերն եւ կը սպասենք, որ ուրիշ յօդուածով մը մատնանիշ ընէ օտարի փետուրներով զարդարուող պուէտներն. ձաղկէ եւ հալածական վանէ հրապարակէն այդ պառնասեան աւագակները: Ոչ որ վիրաւորելու քաղաքավարութեամբ գողերը յականէ յանուանէ չնշանակելը մայրաքաղաքիս բոլոր ազգային բանաստեղծներն արատաւորել է: Բարեբախտաբար բնաւ ունեցած չեմ այս քաղաքավարութիւնը: «Բայց, կ'ըսեն մեզ, Ալիշանի աշակերտն չէ կարող մատնանիշ ընել այն գողերը, վասնզի

Ժամանակաւ ինքն ալ բաւական սիրամարգներ փետտած է. իր ձեռագիր
 ողբերգութեանց մէջ փոխառութիւնները թէեւ նոտր տառերով գրուած են, բայց
 որովհետեւ նոտր արտասանութիւն չկայ՝ հանդիսականք բնականաբար
 հեղինակին կ'ընծայեն ինչ որ կ'ենէ դերասանին շրթունքն: Նոյնպէս շատ
 հատուածներ չակերտի մէջ պահուած են եւ դժբախտաբար շատ դժուար է
 չակերտ տեսնել դերասանի բերնին մէջ»: Անտեղի առարկութիւն. ի՞նչ կ'ուզէիր
 որ ընէր, երբ խեղճին վրայ յարձակած էին եւ ողբերգութիւն կ'ուզէին: Թող
 փախչէր. Կ'ուզէի՞ք որ ստիպէր դերասանն, որ ամէն անգամ խօսելու սկսած
 ժամանակն կրկնէր սա խօսքերը. որպէս կ'ըսէ Գոռնեյլ, որպէս կ'ըսէ Շեքսբիր,
 ինչպէս ըսած է Ալֆիերի, ինչպէս կը գրէ Ռասին. Սանդուխտ ի Գոռնեյլ է ըսէր.
 Այդ անիրաւութիւն է. Գէթ իր դասընկերին ըսել տուածն ինքն ալ ըսէր. Mon verre
 n'est pas grand, mais je bois dans mon verre : Ω'չ, այդ պահանջումը նախանձու
 արդիւնք կը թուի ինձ, որովհետեւ Թերզեան Էֆենտի մտային բաւական գանձ
 ունի համարձակութեամբ ըսելու համար յերած տուած օն յե լուսու : Ինչ
 որ ըլլայ՝ Թերզեան Էֆենտին՝ որու տաղերն իրաւամբ հոչակ հանած են իրենց
 յստակութեամբ, ներդաշնակութեամբ, փափկութեամբ եւ շնորհրով,
 յարմարագոյն անձն է մեր մէջ, որ կարող է Արեւելքի մէջ քննադատական մը
 ստեղծել եւ անաշառութեամբ քննադատել այն քերթուածներն, որ վերջերս
 հրապարակը կ'ողողեն, եւ ցոյց տալ ազգին ազգայինն, օտարն, հարազատն եւ
 խորթն: Այն՝ Թերզեան Էֆենտին կարող է այս պաշտօնն կատարել, որովհետեւ
 որքան տաղանդ, այնքան պարկեշտութիւն ունի, եւ վստահութեամբ կրնանք ըսել՝
 թէ իր ողբերգութեանց համար իրեն տրուած ջերմ ծափահարութիւնները
 խոնարհութեամբ ընդունած է ի դիմաց Գոռնեյլի, Շեքսբիրի եւ այլն, որոց տունը
 կը ներկայացնէր մայրաքաղաքիս մէջ:

Միայն թէ ուղղադատութիւնն աւելի քանակութեամբ գործածելու է, քան զոր
 գործածած է՝ Լոյս եւ ստուերքի առթի ընդհանուր դժգոհութիւն յայտնելով
 վոսփորական արտադրութիւններէն, որք, խոստովանինք արդար ըլլալու համար,
 ոչ թէ միայն յիշեալ ադրիական տողերուն կը հաւասարին, այլ շատ անգամ կը
 գերազանցեն իսկ զանոնք: Ընդունինք, թէ Լոյս եւ ստուերքի հեղինակն հարաի
 բանաստեղծ չէ, բայց միաբանինք նաև խոստովանելու, թէ հիւսիսի ալ չէ: Իր
 գործը, կարելի չէ ուրանալ, ունի կոկիկ եւ սիրուն էջեր, այսուամենայնի մեծ
 տպաւրութիւն շըներ, մանաւանդ անոնց վրայ, որ բանաստեղծէն նոր

ստեղծագործութիւն կը սպասեն եւ ոչ թէ հատուածներ, զորս կարծես երբեմն կարդացած ես առանց սակայն կարդացած ըլլալու: Կ'երեւի թէ ականջները շատ վարժուեցան կարգ մը տողերու, որք բանաստեղծութեան ֆորմիլ դարձած են եւ զորս հարիւր յիսուն անգամէն աւելի լսած ու կարդացած ենք: Հոգույ միշտ միեւնոյն յուզումներ, որ կ'արտայայտուին տարբեր յանգերով, լճակի մալեակներ, զորս միշակ հողմը կը ստեղծէ յաճախ եւ որք կը շարժին այն ուղղութեամբ, զոր հողմը կու տայ իրենց: Աճեմեան հազիւ ուրեք բարձրանալ կը փորձէ անդ՝ ուր յաճախ կը սլանայ Սէթեան, երբ աննշմարելի ըլլալու փափաքէն առաջնորդուած չէ, անդ, ուր թեատարած կը քոի Փանոսեան, երբ յանգապաշտ չէ, անդ, ուր կը ճախրէ Տեմիրճիպաշեան, երբ սիրտն հետն առնէ եւ յանգն ու վանկ մէկողի քողու: Լոյս եւ ստուերքի հեղինակն ունի նաեւ էջեր, զորս կրնար զգրել, եթէ ուզեր, կամ արձակ գրել, եթէ կամենար, եւ կամ աւելի աղեկ գրել, եթէ որոշած էր անպատճառ ոտանաւոր գրել: Ըստ իս հարկ չկայ գրելու անանկ ոտանաւորներ, որոց միայն արժանիքն է իրենց ոտանաւոր ըլլալը: Առնենք, օրինակի համար, իր Դրամ քերթուածը, դրամ, որ չերթար հետ յիսուն ձմռան.

Աւասիկ.

ԴՐԱՄ

Հարկ չէ միշտ լինել խոհուն գիտնական,
Յ աճախ նա որ է տգէտ աննշան՝
Ա կադեմիայի ընտրովի անդամ
Ե թէ ունի դրամ:

Զարմանալի են օրէնք աշխարհի.
Կ արծես թէ ճարտար խօսի եւ խորհի
Ն ա՝ որ իրօք է ապուշ եւ անհամ
Ե թէ ունի դրամ:

Ընկերութեանց մէջ բազմի վերին բարձ:
Ե րկնից մէջ նաեւ յուսայ առնուլ վարձ՝
Ե բքեմն նա իսկ, որ է անզգամ
Ե թէ ունի դրամ:

Ինչ փոյթ եթէ կադ ըլլայ կամ քստտ.
Թ է համբոյր նորա քուրեն զագիր հնա,
Տօն ե ն զնա միշտ հեք կանանց երամ
Եթէ ունի դրամ:

Նա որ ոտնակոխ առնէ զիր պատի
Ե ι ծաղրէ ամէն զգացմունք ազնի.
Ն ա եւս ստանայ փառք ու բարեկամ
Եթէ ունի դրամ:

Իրաւունք զիտնոց միշտ լեցուն գրպան,
Ե ι առանց խղճի կու տայ տէր պապան,
Չ որս կին մէկ մարդուն, ես կը հաւատամ
Թ է սա ունի դրամ:

Ես չեմ ընդունիր այս Դրամն իրեն բանաստեղծութիւն, ոչ ալ իր նմանները,
բայց հեղինակը շնորհաւորելով կ'ընդունիմ Ուր երթան, Հոգիքը, Հալքի եւ
Բրինկիբոն, Տագնապը, Մահը, Չնշելով այս վերջիննեն հետեւեալ տողերը:

Երբ զրեգ հնչեն ծեր, մանուկ եւ կին
Ս ուկալով ծածկեն ձեռօք զերեսնին:

Կինը բնաւ գործ չունի տողին վերջը, եւ անոր յանգ մը գտնելու համար երեսը
միանգամայն թէ գրաբար եւ թէ ուամկաբար հոլովելու առանձնաշնորհութիւնը
զեղծում կը քուի ճաշակիս:

Եթէ հեղինակը ներէ կը վերցնեմ նաեւ Մահին հետեւեալ տողերուն վերջինը.

Ե'կ այգուն կանուխ երբ հաւիկ զարթնու
Ե ι զերդ օրիասին եղերգէ աղու.
Ե'կ այգուն այգուն, ե'կ զզոյշ զզոյշ,
Մ ի՛ վրդովիր կինս, որ ննշէ անոշ:

Այս վերջին տողը՝ մանաւանդ քերթուածին վերջերը՝ մահը կը մահացնէ:

Գալով Կին ին եւ Մի՝ մոռնար զիս ին կը խոստովանինք, թէ գեղեցիկ են, միայն թէ, ինչպէս ըսինք, մարդս հազար մի մոռնար զիս կարդալէն ետքը եւ հազար անգամ լսելէն վերջը, թէ կինն հանելուկ մէ, թէ կնոշ սիրտն խորան մէ, թէ կնոշ սիրտն անբափանցելի է, թէ կինն երկնային պարզեւ մէ, կարծես ոչինչ կը զգայ եւ երք հազար ու մէկերորդ անգամ կարդայ կամ լսէ զանոնք թէեւ քիչ մը տարբեր եղանակաւ: Այսու ըսել չենք ուզեր, թէ քերթող մերգելու չէ ինչ որ երգուած է արդէն ուրիշներէ, այլ ըսել կ'ուզենք, թէ քերթող մը կամ այն, ո՞վ եւ ի՞նչ որ ըլլայ, որ ստեղծելու ասպարեզին մէջ կը գտնուի, նորութեանց մէջ միայն կրնայ միտքեր եւ հոգիներ հրապուրել եւ գրաւել:

Ահա, ընթերցող, թեզի քանի մը տրամ ալ բանաստեղծական...

Կնքենք ուրեմն մեր յօդուածն, որ, արդինք հարաւային հողմերու, երկար եղաւ անոնց պէս: Անկեղծաբար յայտնեցինք հարաւէն եւ հարաւի առթիւ Լոյս եւ ստուերքէն մեր ընդունած տպաւորութիւնը: Եթէ սխալ է այն, զնացէք բողոք բանալու հարաւային հողմերու դէմ, եթէ ուղիղ է՝ զնացէք գոհանալու զՆոտուէ: Եթէ այդ հողմերը շփշէին՝ ո՞վ կը նայէր ծովուն երեսը, ո՞վ պիտի փնտոէր Լոյս եւ ստուերը, որո՞ւն հոգն էր բանաստեղծ ըլլալ... դեկտեմբերի մէջ:

ԿԱՐԾԻՔ ՅԱՅՏՆԵԼՈՒ ՀԱԶԱՐ ՈՒ ՄԵԿ ԵՂԱՆԱԿ ԶՈՆ ԱՌ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՍ

Ձեզ կը նուիրեմ սոյն յօդուածս, ո ազգային երեսփոխանք, եւ յուսով եմ, թէ սիրով պիտի բարեհածիք ընդունիլ զայն, որովհետեւ տպագրութեան ծախքն ես պիտի հոգամ:

Կը խնդրեմ միայն, որ ուշադրութեամբ ընթեռնուք զայն եւ աշխատիք օգուտ քաղել յօգուտ այն խնդրոց, որ ձեզ կը ներկայանան լուծուելու համար կամ շլուծուելու համար:

Մտիկ ըրէք ուրեմն.

Ազգային ժողովոյ մէջ յաճախ տեղի ունեցած անհաճոյ ակնարկութիւններն եւ դժուարամարս ճառերն, զորս տեարք երեսփոխանք կը փոխանակեն իրարու

հետ՝ մասնաւոր խորհրդածութեանս առարկայ ընելով, սա եզրակացութեան հասայ, թէ երեսփոխան մը իր կարծիքն յայտնելու համար նախ նկատողութեան կ'առնէ դրամական վիճակն այն երեսփոխանին, որուն պիտի պատասխանէ եւ յետոյ անոր դրամական վիճակին յարմար եղանակ մը կը գտնէ իր կարծիքն յայտնելու:

Օրինակ մը տամ եթէ չէք ձանձրանար:

Անծանօթ երեսփոխանն ես եմ:

Ենթադրենք՝ թէ տէր երեսփոխան մ'որ հարիր հազար ոսկի ունի յատենի ընդհանուր ժողովոյ կը պնդէ օր մը, թէ շաքարը սեւ է:

Այո՛, կը պատասխանեմ, մանաւանդ թէ շատ սեւ է, մինչդեռ տգէտներն այն հաւատքն ունին, թէ ճերմակ է:

Երեսփոխան մ'որ իննսուն հազար ոսկի ունի, շաքարին սեւութիւնը կը փաստաբանէ նոյնպէս:

Կը պատասխանեմ.

Իրաւունք ունիք, ինչ որ կ'ըսէք՝ յայտնի է արեւու պէս:

Ութսուն հազար ոսկի ունեցող երեսփոխան մ'ալ օր մը կը փափաքի, որ շաքարը սեւ ըլլայ:

Կը պատասխանեմ.

Համակարծիք եմ ձեզի, քուեի դրէք խնդիրը:

Եօթանասուն հազար ոսկու տէր երեսփոխան մ'ալ կ'որոշէ ինքնիրեն, թէ սեւ է շաքարը:

Կը պատասխանեմ.

Կ'երեւի թէ բաւական իմաստասիրած էք շաքարը:

Վաթուն հազար ոսկի պարունակող դրամարկղի տէր երեսփոխան մալ կը հաւատայ, թէ սեւ է շաքարը:

Կը պատասխանեմ.

Հաւատք քո կեցուցին զքեզ:

Յիսուն հազար ունեցողն ինչո՞ւ իր քուէն չտայ ի նպաստ սեւութեան շաքարի:

Անոր ալ կը պատասխանեմ.

Մասնաւոր ուսո՞ւմ ըրած էք զոյներու վրայ:

Յիսուն հազար ոսկի հարստութիւն ունեցողն ալ օր մը կը հաճի պնդել շաքարին սեւութիւնը:

Կը պատասխանեմ.

Կարծեմ թէ շաքարը սանկ քիչ մը ճերմակութիւն ունի:

Ամենեւին չունի, ամենեւին:

Անջմարելի ճերմակութիւն մը:

Սխալ է, կատարեալ սեւ է:

Աշքերս խաբած են զիս ուրեմն, ներեցէ՛ք:

Քառասուն հազար ոսկինոցն երկար ատենաբանութեամբ մը կը ճառէ շաքարին սեւութեանը վրայ:

Կը պատասխանեմ.

Զեզի համակարծիք չեմ այս մասին. շաքարն աւելի ճերմակին մօս է քան սեւին:

Կը սխալիք, չարաչար կը սխալիք:

Կարելի է:

Երեսուն հազարանցն կը սկսի փաստաբանել շաքարին սեւութիւնը:

Կը պատասխանեմ.

Հակակարծիք եմ ձեզի, Էֆենտի, շաքարը սեւ չէ:

Մեւ է:

Ո՛չ:

Կարծիքներն ազատ են:

Քսան հազարանցի հետ դէմ առ դէմ կու գամ:

Շաքարը սեւ է:

Կը սխալիք, Էֆենտիս, շաքարը ճերմակ է:

Մեւ է:

Ճերմակ է:

Մեւ է:

Ճերմակ է:

Տասը հազարանցը կը յաջորդէ քսան հազարանցին:

Ի՞նչ կարծիք ունիք շաքարին գոյնին վրայ:

Աս ալ հարցնելու բա՞ն է, ճերմակ է:

Ո՛չ, սեւ է:

Հրամանքդ գնա, ինքինքդ կարդալ տուր քիչ մը:

Հազարանոցը կու զայ:

Սա շաքարին գոյնն ի՞նչ աղուոր սեւ է:

Շաքարը սե՞ւ է մի, խենթեցա՞ր, ի՞նչ եղար:

Ինչո՞ւ խենթենամ:

Գնա՛ սրկից, աղբա՛ր, գնա՛, դուն քնաւ զաղափար չունիս գոյներու վրայ, ամօր է, ամօր:

Ե՞ս չունիմ:

Այն՛:

Դուն տգէտ ես:

Տգէտը դուն ես, քու տեղդ ըլլամ նէ՝ կ'ամշնամ խօսելու:

Հարիւր ոսկինոցը կը ներկայանայ:

Շաքարն ինչո՞ւ սեւ է:

Պատույս չեմ ձգեր քեզի պատասխանելու:

Դասատու մես կը պնդէ ինչ որ պնդած են առաջիններն:

Կը պատասխանեմ.

Տղայ ես դուն, ճախակրթարան գնա՛:

Խեղճ խմբագիր մալ օր մը պատի կ'ունենայ նոյնը պնդելու:

Կը պատասխանեմ.

Անպիտա՛ն, ջնջո՛ց, մուրացկա՛ն, գնա՛ գրաշարութիւն ընելու:

Երկու ոսկի ունեցող երեսփոխան մ'ալ միւսներուն պէս կը պնդէ:

Կը պատասխանեմ.

Ո՞ւհ, աւանակ:

Փող մը չունեցող երեսփոխան մ'ալ կը յանդգնի նոյնը պնդել:

Կը պատասխանեմ.

Ձեզի պէսներն են, որ ժողովոյս վարկը կոտրեցին: Եւ փայտ մ'առնելով ուզածիս պէս կը ծեծեմ:

Դուք ալ այսպէս չէք վարուիր, տեարք իմ երեսփոխանք:

Ինչո՞ւ, տեարք իմ երեսփոխանք ոմանք, ոսկի կը պահանջէք հոն ուր դատողոթիւն պէտք է: Ինչո՞ւ չէք հանդուրժեր, որ դասատուներն եւ խմբագիրներն ձեզմէ աղեկ խորիին եւ խօսին: Ի՞նչ կ'ըլլայ, եթէ ձեզմէ քիչ մ'աւելի խելացի ըլլան, ձեզմէ շատ աւելի ուսումնասիրած ըլլան ազգային կեանքը: Ինչո՞ւ չէք պատասխաներ անոնց այն եղանակաւ, որով կը խօսիք մեծատուն երեսփոխանաց հետ:

Որպէսզի կարծեաց ազատութիւնն յարգուի՝ տասն ոսկին աւելի ստակ ունեցող ազգայիններն երեսփոխանութենէ զրկելու դրութի՞ւնն ընդունինք, թէ բոլոր երեսփոխաններն ազգային ժողովոյ մէջ դիմակով մտնելու կանոնն հաստատենք, եթէ հաստատուած չէ արդէն...

Աշխատեցէք, այսուհետեւ գործն քննել եւ ո՛չ գործաւորն: Պատշաճից օրինաց համաձայն խօսեցէք իրարու հետ եւ ունայն վէճերով ժամավածառ մի՛ լինիք:

Այս է Խիկարին փափաքը:

Յ ԱՌԱՋԱԲԱՆԵՐ ...

Երկու երեք շաբաթէ յետէ յառաջաբաններու ընթերցմամբ կը զբաղիմ:

Անմեղ եւ միանգամայն զուարձալի զբուանք մ'է յառաջաբանաց վերծանումն:

Հոն կը տեսնես, որ յառաջաբան գրողներն ընդհանրապէս այնպէս կը վարուին իրենց յառաջաբաններու մէջ, որպէս կը վարուին ընդհանրապէս մարդիկ, երբ իրենց լուսանկար պատկերն հանելու համար դագերոտիպին դիմացը կ'անցնին: Գեղեցիկ երեւալու համար ամէնէն տգեղ դիրքերը կ'առնուն. բնական կենդանագրուելու նպատակաւ անբնական ձեւերու կը դիմեն. լուրջ երեւալու համար աւագակապետ կը նկարուին. իրենց պատկերն համակրելի ցոյց տալու համար մուրացկաններ կը պատկերուին. Հոմերոսի պատկերն իրացնելու դիտաւորութեամբ Զոյիլի դէմքը կը գողնան:

Կե՛ղծ յառաջաբաններ... այս բոլոր յառաջաբաններու նպատակն միեւնոյնն է. ազգին ծառայել:

Ազգային մանկտույն դաստիարակութեանը համար զոհուիլ:

Ժողովրդեան օգտակար ըլլալ, եւ իրենց վարձը ստացած ըլլալ՝ եթէ ազգային դասատուր ներողամիտ աշօք նային գործին թերութեանց, կամ եթէ ազնի հասարակութիւնն սիրալիր ընդունելութիւն ընէ գրքին:

Շահու խնդիր բնաւ չկայ գործին մէջ... սեպէ թէ այս գիրքերը ձրի կը բաշխուին ազգային մանկտույն կամ ազգային մեծ մանկտույն:

Ի բաց մեզմէ կարծել, թէ այդ աշխատասիրութիւններն օգտակար ծառայութիւններ չեն մատուցաներ ազգին. հետի մեզմէ խորհիլ, թէ ազգի մը կրթութեանը, նիրական եւ բարոյական զարգացմանը նուիրուած անձինք առանց վարձատրութեան աշխատին. այսուամենայնի չենք ալ հանդուժեր, որ հեղինակներն նուիրատուին կամ մեկենասին իրաւունքն յափշտակեն իրենց յառաջաբանին մէջ:

Կը փափաքիմ ես, որ յառաջաբաններն ալ անկեղծ ըլլան, այսինքն հեղինակներն, ինչպէս նաև խմբագիրներն, քաջութիւն ունենան խոստովանելու, թէ իրենց աշխատասիրութիւններովն ազգին ծառայելով հանդերձ անոնցմէ նիրական շահ մ'ալ կ'ակնկալեն, կամ անկեղծութիւնն աւելի առաջ տանելով

Խոստովանիլ, թէ իրենց ապրուստը հոգալու համար է միայն որ ազգին ծառայելու դատապարտուած են:

Ո՞հ... ի՞նչ աղեկ բան է ճշմարտախօսութիւնն... կարծես թէ մարդուս սրտին վրայէն քեռ մը կը բառնայ և շնչառութիւնը կը դիրացնէ... մարդիկ պարտաւոր են ճշմարտախօս լինել գէք առողջապահական տեսակէտով:

Խստապահանջ չեմ ես. կը բաղձամ գիրք մը տեսնել իրատարակուած եւ հացագործի մը ձօնուած սա պէս.

Զօն

Առ հացագործն իմ
Քիրիյէ Աբոսթոլ
Պարտք
Երախտագիտական
Եւ
ՔԻՉ Մ'ԱԼ ՊԱՐՏՔ
ՆԻՒԹԱԿԱՆ
Հինգ հարիւր դահեկանի
Գին
Չորս հարիւր նկանակ հացի
Չորս

Չաւակներովս կերած եմ

Եւ

Ցարդ վճարած չեմ
Յ իշատակ անմոռաց

Հեղինակն

Սոյն օրինակ ձօնէ մը յետոյ կ'ուզեմ յառաջարան մը հետեւեալ կերպով.

«Ազգերնուս մէջ աղքատութեան օր ըստ օրէ զարգացման պատճառաւ՝ ես ալ աղքատացած լինելով եւ մանաւանդ դրամագլուխ մալ շունենալով, ընտանիքս

ապրեցնելու միջոց մը գտնելու համար բարեկամաց ոմանց խորհուրդ հարցուցի. անոնք ալ ինձի ըսին, թէ ինչո՞ւ կեցեր ես, քան մը թարգմանէ՛, հարուստէ մը քանի մը ոսկի ուզէ՛, թարգմանութիւնդ տպէ՛ եւ դէմդ ելնողին մէյ-մէկ օրինակ քշէ՛: Այս խորհուրդն ես ալ բանաւոր գտայ եւ գործոյս ձեռնարկեցի: Ուստի կը խնդրեմ, որ անոր սխալներն չտեսնելու զարնելով, մէյ-մէկ օրինակ առնեք անկեց, որ հացագործիս պարտքը վճարեմ ու կարենամ գոճէ քանի մը շաբաթ խելքս գլուխս ապրիլ: Արդ, քաղցր է ինձ յուսալ, թէ պիտի քաջալերէք գործս նոյնիսկ եթէ ազգային մանկտույն դաստիարակութեանը վնասէ»:

Այս իմաստով գրուած ձօն մ՞ եւ յառաջաբան մ՞ուր անկեղծութիւնն ընկողմանեալ է, աւելի համակրութիւն կը գտնեն, քան այն կեղծ ձօներն, որք հարուստներուն ուղղուած են եւ այն յառաջաբաններն, որք անքնակելի են անկեղծութեան:

Բայց ո՞վ պիտի համարձակի մեր սոյն փափաքն յազեցնել: Ոչ ոք: Գուցէ շատերն պիտի ծիծաղին իսկ եւ մեր փափաքն տարօրինակ պիտի դատեն:

Թո՞ղ ծիծաղին, մեր հոգը չէ, մանաւանդ որ անոնց յառաջաբաններուն մէջ ես իմ փափաքիս յազուրդ կու տամ թէպէտեւ ոշ-պաշտօնական կերպով...

Պաշտօնական ճշմարտութիւնն ո՞վ տեսած ունի արդէն: